

BİR VARLIK SAHASI OLARAK: KONYA AĞZI

HACER YEĞİN

Ve Allah, Âdem'e (insanoğluna) bütün isimleri (her şeyin mahiyet ve ismini veya her şeyin öz hakikati olan Allah'ın isimlerini) öğretti. Sonra onları meleklere arz etti: Eğer doğru iseniz, bu varlıkların isimlerini (mahiyetlerini dile getiren kelimeleri ve dilleri) bana söyleyin" dedi.

"Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin" cevabını verdiler.

Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara bildir" dedi. Onlara bunların isimlerini bildirince de "Size ben göklerin ve yerin gizlisini kesinlikle bilirim; yine sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim demedim mi!" buyurdu.

(Bakara Suresi/31-33)

Hz. Âdem'in kelimeleri öğrenmesi, eşyayı isimlendirerek tanıması, Cenab-ı Hakk'ın ona sunduğu özel bir nimettir. Böylece insanı diğer âlemlerden ayıran şey, asli olarak onun düşünme ve konuşma istidatıdır. Nesnelere hakkındaki tasavvurunu/iç konuşmasını önermelere dönüştürerek dış konuşmasını "tasdik" ettiren insan, bu letaifiyle diğer mahlûkattan farklı kılınmıştır. Esasında düşünen bir varlık için insanın kelimeleri, diğer kesbi bir yönünü ortaya çıkarmış olur. Konuşmak, irade etmek ve düşünmek, insanın hem imkân hem de

mesûliyet alanıdır. Bundan mütevellit dilin insana yüklenmiş bir kod, semavi bir nüzul oluşu sonucunu çıkarabiliriz çünkü her şeyin Sahibi, kelimelerin de Sahibi'dir ve insanlarla peygamberleri aracılığı ile konuşur. Cenab-ı Hak insanlara, insanların dili ile hitap eder; sözünü indirirken aynı zamanda onun zaviyesine ve algısına indirger.

Dilin varlık sahasının sınırlarını tayin ederken doğrudan düşüncenin sınırlarını da belirlediğini görürüz. Hatta "Hz. İnsan" dil hakkında düşünürken dahi, dilin el verdiği ölçüde yahut dilin sınırları ölçüsünde düşünebilir ve nihayet o imkân nisbetinde söyler söyleyeceğini. İnsanın dile aktaramadığı bir düşünce aslında yok hükmündedir. "Dil varlığın evidir." diyen Heidegger'in kastettiği de budur. Lacan'a göre dil, anlatma ve kavrama üzerine bir zincirdir, zaman neredeyse araya giren bir unsurdur.

Öte yandan felsefenin imkânını konuşmaya başlamak da dilin imkânını konuşmakla başlar. Dilin düşünce ve kültür üzerindeki etkisini görmek isteyen düşünürler, toplumlar üzerinde araştırma yapmaya girişmişler ve bu konuda birçok eserler ortaya koymuşlardır; Wittgenstein ve Malinowski bu düşünürlerden en meşhurlarıdır.

Yöresel Dil Kullanımının Kültürümüzdeki Yeri

Bir toplumun dili, o toplumun düşüncesini, kültürünü, zihniyetini ortaya koyar. Her milletin kültürünü ve zihniyetini yansıttığı bir dili vardır ve böylece ne kadar dil varsa o kadar farklı düşünceden, kültürden ve farklı şekillenmiş zihniyetten söz edilebilir. Dillerin nasıl oluştuğuyla ilgili çeşitli efsaneler vardır, bunlardan en bilineni Babil Kulesi Efsanesi'dir. Bu efsanede Allah'ın, buyruğunu hiçe sayarak haddi aşan ve azametine kafa tutan insan neslinin yekpare olan dillerini ayırdığı ve birbirlerini anlamalarını güçleştirdiği anlatılır. Mitlerde sanki bir cezalandırma aracı olarak görülen dil ayrışması, ilahi kaynaklarda yine

Kelam'ın Sahibi'nin bahsettiği bir lütuf olarak tasvir edilir.

Dil bilimi üzerine çalışanların birkaç farklı alt dal üzerine eğildiklerini biliyoruz. Bu alt dalların her biri, ayrı çalışma sahaları ve uzmanlık şubeleridir. Ağzı araştırmaları alanı, bu birimlerin en zenginlerinin başında gelmektedir. Konu, bütün diller için geçerli olduğundan bu alanda çok kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Bilindiği üzere bir ülkede neşvü nema bulan genel bir şive içinde, o ülkenin çeşitli bölge ve kentlerindeki konuşma dilinde görülen söyleyiş farklarına "ağzı" denir.

Adını milletimizin adından alan dilimizin; "yazılan Türkçe" ve "konuşulan Türkçe" olmak üzere iki veçhesi vardır. Ülke düzeyinde yazı dili olarak tek bir dil kullanılırken (standart Türkçe), konuşma dili bölgelere, illere, aynı ilin ilçelerine, hatta aynı ilçenin köylerine değin farklılıklar arz eder. Bu farklı söyleyişler, erbabı tarafından ağzı olarak nitelenirler.

Konya şehir merkezi ağzı, ülkemiz ağızlarının en dikkat çekicilerinden biridir. Söz dağarcığı, hayır dua ve ilençleri, deyimleri, hicivleri, teşbihleri ve hâl tasvirleri açısından nüansif kullanımlarıyla memleket satınında tabir-i caizse sıcaklığında ısınabileceğimiz renklilikte ve otantiklikte bir ağızdan bahsediyoruz. Bu coğrafyada öyle nev-i şahsına münhasır bir dil kullanımı vardır ki anonim darbı mesellerin, menkıbelerin dahi bir Konyalı'nın dilinde nasıl bir potporiye dönüştüğüne hayret etmemek mümkün değildir. En bariz misâl, K harflerinin biraz daha gırtlaktan gelmesi ve G harfi olarak söylenmesidir. Fakat her n'olursa olsun "Goca Gonyamız" da şükran ve hamd ilanihaye "Gadir" Mevlâya'dır.

Standart Türkçe içinde, “Konya ağzı”, Konya bölgesinde görülen söyleyiş tarzının adıdır. Söyleyiş farkları, salt bölgeler ya da kentler arasında görülmez, köyler arasında bile bu tür ayrılıklara rastlanabilir. “Ağz” dediğimiz bu söyleyiş farklarının oluşumunda, coğrafi özellikler ve toplumsal yaşayış gibi çeşitli etkenler söz konusudur. Belli ve ortak bir eğitimden geçen kişilerin, konuşmalarındaki bölgesel söyleyiş ayrımlarını düzeltmeler bile, aynı yazı dilini kullandıkları görülür. Konya ağzı kent merkezlerinde, şehirleşme ve kültür olarak oldukça değişime uğrasa da kırsal kesimde daha belirgin olarak kullanılmaktadır.

Çoğunluğu Konyalı ve Konya’da yaşayan pek çok araştırmacı, sanatçı, gazeteci vb. insanımız Konya ağzı ile yakından ilgilenmişlerdir. Verilen eserlerden Sayın V.S. Uyar’ın basılı olmayan *Ana Dilden Derlemeler’i* Koyunoğlu Kütüphanesi kütüphanesindedir. Sayın C. Kışmir’in daha sonra bir kitap bütünlüğünde toplanan günlük köşe yazılarında konu defalarca örnekleriyle ele alınmıştır. Sayın C. Kendi’nin haftalık köşe yazılarında altı ay süreyle kelimelerimiz yayımlanmıştır. Adnan Özkafa’nın *Gonya Kitabı*’nda, kelimeler konularına göre bölümlere ayrılmış, daha sonra ise ortak bir sözlükte birleştirilmiştir. Yapılan araştırmalar açısından son dönemde ortaya konmuş en derli toplu çalışma ise Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından basılmış ve “*Konya Ağzı ve Söz Dağarcığı*”¹ adıyla kitaplaşmış olan Ali Işık’ın eseri olmuştur. Söz konusu çalışma, bugüne kadar yapılmış tüm akademik literatürün taranmış ve damıtılmış özünü kapsamakla birlikte

ufkunu, akademik camia perspektifinden çıkarıp halk nazarına yayararak önemli bir kritik eşiği de aşmış bulunmaktadır.

Hülâsa somut olmayan kültürel mirasımızın en kadim ve mühim birikimi olan dilimizdeki lehçe ve ağız atlasımızı korumak ve gelecek nesillere olanca doğallığıyla aktarmak, kendimize; toprağımıza yapacağımız kayda değer bir iyilik olacaktır. Kuşaklar arasındaki yumuşak geçişi sağlamak ve içinde bulunduğumuz çağın ceberrutlğundan korunmak için de bu türlü kuşatıcı şemsiyelerin altında toplanmaya ihtiyacımızın olduğu açıktır. Bu minvalde Konyalıların genetik kodlarında saklı bulunan ve asırlardır örülmekte olan ağız ve şive iklimi, arzu edilen münbit atmosferi fazlasıyla vadetmektedir.

Son söz yerine Konya ağzıyla “bir bayram klasığı”:

-*Esselaam Aliiküüm...*

-*Aliiküm Selaam, buyrun, buyrun, ana maşşallab, ana maşşallab, kimler gelmiş, kimler gelmiş, geçin ele şöle dip sedire. Hoş geldim Erhan agepaltunu alırım.*

-*Hoşgördük, bayramımız mübarek ossun, Allah bu günnere gine gavırdırsın.*

-*Amin, amin cümleyen beraber, sizin de mübarek ossun. Haçcabaa, mantunu çıkar da irabat otur, iğreti gibi durma.*

-*Ana yoo, fazla durmıyacaaz, daba yini çıkdık, ilk sizden başladık, daba bi sürü gapı var.*

-*Diyele gry ana; zaten bayramdan bayrama gelirsiniz, ataş almaya mı geldiniz?*

¹ *Konya Ağzı Ve Söz Dağarcığı*, Ali Işık, Kültür A.Ş., Eylül 2020